

אורתיות מחכימות

- גליון י' -

י"ל ע"י סטאם - פרויקט פיקוח הסת"ם העולמי
בראשות ובהכוונת הגאונים הג"ר משה אורי בלי שליט"א, הג"ר חיים שפרלינג שליט"א,
הג"ר יעקב זיונס שליט"א, הג"ר דן בריקר שליט"א והג"ר ראובן מנדלוביץ שליט"א

שאלת חכם

שאלות אקטואליות שעלו על שולחנם
של רבני 'בית ההוראה' של סטאם

בדין קידוש במחשבה
הג"ר יעקב אליעזר הלוי זיונס שליט"א:

לצלר אומן

טיפ קליגרפי לשיפור הכתיבה
הרב מאיר מדר

האם לבצע את הגהה עם שולחן אור?

המגיה הוא הנותן את ההכשר לסת"ם, ועל כן עבודתו חשובה ביותר. גם מגיה מקצועי עלול לפספס דיוקים דקים, או הפסקים דקים. הסיבה לכך (מלבד קצב העבודה) היא משום שאם המגיה עובד על גבי שולחן אור, אזי הוא עלול לפספס את הדיוקים הדקים כי האור מבהיר את הדיו. ואם הוא עובד ללא שולחן אור, אזי הוא עלול לפספס את ההפסקים הדקים.

אז מה הפתרון?

המגיה צריך לבדוק פעמיים, פעם על גבי שולחן אור ופעם בלי שולחן אור, ורק כך הוא יסל לתפוס את הכול.

מומלץ מאוד!

למגיה לעשות 'ביקורת עצמית' זאת אומרת מפעם לפעם אחרי ההגהה להעביר לבדיקה נוספת לעוד מגיה כדי לקבל ביקורת והערות על הנעשה. הביקורת העצמית נחוצה מאוד בעיקר למגיהים מתחילים, אבל גם למגיהים הוותיקים כדי לשמור על איכות העבודה, וכל זה כדי להימנע מפספוסים חס ושלום. כי פספוס זה אומר - פסול!!!

במה שדנו הפוסקים האם מועיל לקדש במחשבה, יש לדון האם היינו שיידיע' שהם תפילין או שם קודש, או שצריך 'לחשוב' את הקידוש במחשבתו. הנה יסוד הספק אם צריך לקדש בדיבור או דסגי במחשבה הוא בספר התרומה (סי' קצ"ב) ע"ש והובאו דבריו בהלכות קטנות להרא"ש (הלכות סי' ס"ג) וביאר יסוד ספיקו האם לדמות דין לשמה דס"ת ותפילין לדין פיגול דבעי דיבור דוקא, או לתרומה ושליחות יד דסגי במחשבה.

והנה זה ודאי שהתורם במחשבה צריך לחשוב במחשבתו את אותם הדברים שאומר בפיו כשמפריש בדיבור, וא"כ מבואר בדברי הרא"ש שלהצד דסגי במחשבה היינו שיחשוב במחשבתו את הדברים שאומר בפיו. [יש לדון מה אופן המחשבה של שליחות יד].

וכן חזין בלשון הטור (סימן ל"ב סי"ט) שכתב לענין אמירת לשם קדושת תפילין בתחילת הכתיבה, וז"ל: 'זבהתחלת הכתיבה יאמר אני כותב לשם קדושת תפילין ואין די במה שיחשוב בלבו כן ומלבד זה צריך לכתוב כל האזכרות לשם קדושת השם, עכ"ל. הרי שהגדול שתועיל מחשבתו היינו שיחשוב בלבו כך, והיינו כמבואר שאם מועילה מחשבה, היינו מחשבה שחושב בלבו את הדברים שמוציא בשפתיו.

וכן מפורשים הדברים בדברי שו"ע הגר"ז (סי' ל"ב סעיף ל"א) וז"ל: 'יש להסתפק בכל מקום שצריך לשמה אם די במחשבה שיחשוב בלבו שנושה דבר זה לשם מה שצריך לעשותו כגון הפרשיות לשם קדושתן והאזכרות לשם קדושתן או אם צריך להוציא כן בשפתיו ולא די במחשבה לבד וספק של תורה להחמיר. עכ"ל. הרי להדיא שהספק אם די במחשבה היינו שיחשוב בלבו את הדברים שאומר בשפתיו, וכמו שמסיים 'או אם צריך להוציא כן בשפתיו. וכן בהמשך דבריו כתב כמה פעמים 'שחושב בלבו אע"פ שלא הוציא בשפתיו. עיי"ש.

וכן מפורש בבני יונה (סי' רע"ד) וז"ל: 'סופר שמתחיל לכתוב צריך שיאמר בפיו הריני מתחיל לכתוב ספר תורת משה לשם קדושתו וכו', ובדיעבד סגי אם חישב כך, עכ"ל. הרי שצריך לחשוב את מה שמוציא בשפתיו. הרי להדיא שצריך לחשוב כך. את אותם הדברים שצריך לאומרם בפה, צריך לחושבם במחשבתו. וביתר ביאור בסימן רעו (סעיף ב') 'אפילו כשחישב כן במחשבתו שכותב השם ברוך הוא לשם ספר תורה סגי. עכ"ל.

אך יעיי"ש במקדש מעט שכתב ז"ל 'כל שלא קידשו פירוש שלא נתכוין לכתבו בתורת שם השי"ת הצריך כאן בספר תורה אף שידע שתיבה זו הוא שמו יתברך לא מהני. וצ"ב מהו גדר 'לכתבו בתורת שם השי"ת הצריך כאן בספר תורה' האם סגי במה שידע שזהו שם הנכתב בספר תורה אף שלא נתכוון לקדשו, או דלמא בעינן שיתכוון בפועל לקדשו ולסארה הוא תל' בחקירת המוחנה אפרים (חידושים על הטור). האם סגי בידיעה שכותב שם הנצרך בספר תורה או שצריך מחשבה חיובית לקדש את השם. והמקדש מעט לשיתו בגידולי הקדש (כלל ו') שפוסק כהצד במחנה אפרים דסגי בידיעה שכותב שם הנצרך בספר תורה ולא צריך מחשבה חיובית לקדש.

אמנם בקסת הסופר (סימן ד' סעיף א') כתב 'ספר תורה תפילין ומחזות צריכן לכתוב אותן בכונה גדולה לשמה, וצריך שיאמר כן בפיו קודם שהוא מתחיל לכתוב וכו', ואם לא הוציא כן בשפתיו אלא שחשב כן בלבו יש פוסלין אפילו בדיעבד ויש מכשירין בדיעבד, וכן נראה עיקר, עכ"ל. הרי שכתב להדיא שחשב כן בלבו, היינו שחשב בלבו אותן הדברים שאומר בפיו.

ומצאתי ראה היותר ברורה שימחשבה היינו שחושב הדברים בלבו, והוא בשו"ת הרמ"ע (סימן צ"ד) שדן בענין 'עבוד העור לשם קדושה לתפילין ומחזה וס"ת אי סגי במחשבה לבד או דבור מעכב בו, ומסיק להקל במחשבה, והוסיף דאף לדעת ר"י הסובר דבעינן דיבור בשליחות יד ובפיגול, 'אשכחן דהרהור כדבור דמי לאסור ד"ת במקום מטונף, אלמא קדושה חלה עליו אפי' למי שיחוש לדעת ר"י וכשר בדיעבד, עכ"ל. והיינו דאף לר"י דבעינן דיבור, אבל הלא אשכחן דהרהור כדבור. עיי"ש. הרי להדיא שאם אנו דנין שתועיל מחשבה, היינו שחושב בלבו את הדברים שאומר בפיו, עד כדי כך שמועיל מדין הרהור כדבור, וזה פשוט שבהרהור כדבור חושב את התיבות במחשבתו, כדי שיחשב כדיבור.

ויש נפקא מינה גדולה להלכה מכל זה, דהנה אם קידש את השם רק במחשבה נחלקו השו"ע והרמ"א (סימן ל"ב סעיף י"ט) השו"ע מחמיר והרמ"א מיקל בדיעבד, ולהג"ל כמעט שאין השאלה מצויה, שהרי 'מחשבה' היינו שחושב בליבו את הדברים שצריך לומר בפיו, ובדרך כלל מי שזוכר 'לחשוב' את הנוסח 'לשם קדושת השם' זכר גם כן לאומרו. ואין הרמ"א מיקל במה שידע' שכותב את השם, וממילא שכתב לא מצאנו מציאות כזו.

[אלא שבאמת צריך להגיע לקולא זו, כיון שלא ערנו יש אנשים שחושבים שמוציאים בפה, ולמעשה אינם אלא 'מזהירים' את הדיבור, ושפתותיהם אינן נעות כלל, ובזה צריך להגיע לקולת הרמ"א שמיקל אם קידש השם במחשבה 'בדיעבד'.

1. וקשה קצת, שהרי אם הרהור כדבור, א"כ לעולם יהי מחשבה לר"י משום הרהור כדבור, וצ"ל דאיה"נ דר"י גופיה ודאי ס"ל שאין מועיל הרהור כדבור, ואין סוגת הרמ"ע שיוציאים את שיטת הר"י גופיה, וכוונתו על כרח שיוציאים את שיטת הר"י למי"ד דהרהור כדבור, ודוחק.

אותיות פורחות

פסול יודיין וויין

איהא בברייחא (שבת ק"ג) שלא יכתוב יודיין וויין והיינו שלא יאריך את ירך הי"ד עד שתיראה כו"ז. ויש לדון מהו שיעור ירך הי"ד לכתחילה ובדיעבד.

והנה במקדש מעט (ס"ק ו') הבין שמה שכתב האלפא ביתא (שיעורי הקולמוסים) שיו"ד ארכה כעובי קולמוס קאי על אורך הרגל שצריך שיהא בירכה לכל הפחות שיעור קולמוס (ציור 1). ובשבט הלוי (חלק ה' ס"ח אות ד') כתב שנראה מדבריו שגם דיעבד פוסל בפחות משיעור קולמוס, אך לדינא כתב השבט הלוי דכיון דמסתימת שאר הפוסקים נראה שאין דין שיעור קולמוס בירך הי"ד על כן נראה שאם עשה להי"ד רגל קצרה, כל שיש שם רגל אפילו פחות משיעור קולמוס על כל פנים בדיעבד כשר, ואפשר לתקן גם בתפילין ומחזות שלא כסדרן.

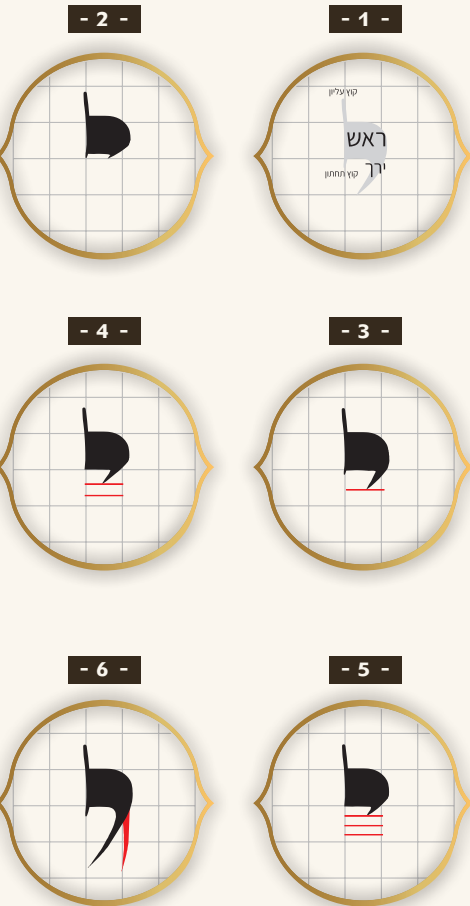
ומשמעות דבריו שלכתחילה צריך לתקנה ולהעמידה על שיעור קולמוס ובלא זה כשר רק בדיעבד. אבל במקום אחר (חלק ו' סימן ב"ה אות ב') נראה שהסכים לדעת השואל שמעיקר הדין גם לכתחילה סגי בפחות משיעור קולמוס. וכן מוכרח בדברי המשנה ברורה שיהי לדעת המשנה ברורה (סימן ל"ב ס"ק מ"ד) שיעור אות קטנה הוא כשיעור י' ממש כולל הראש והירך, ואם נאמר שירך הי"ד לכתחילה הוא בשיעור קולמוס אי"כ נמצא שהי"ד כולה היא בשיעור שני קולמוסים וזה לא יתכן ששיעור אות קטנה הוא בשיעור ב' קולמוסים דאי"כ שיעור אות קטנה היינו ממש כשיעור ירך אות גדולה לכתחילה, ולא יזכר מה דאיתא בגמרא (מנחות כ"ט.) שאם נשתייר בירך ה"א כשיעור אות קטנה כשרה, והרי שיעור אות קטנה הוא שני קולמוסים כשיעור ירך ה"א לכתחילה.

ועוד דאמאי ס"ל למרדכי ורמ"א (סימן ל"ב סעיף ט"ז) שבאותיות הפשוטות לא סגי בשיעור אות קטנה, והלא אם יש בירך הי"ד או היז"ן שיעור ב' קולמוסים למה יפסלו הרי כן צריך לכתוב לכתחילה. וביותר לשיטת רוב הראשונים שהצריכו שיעור אות קטנה בירך שמאלי של ה"א אי"כ לא יתכן כלל לומר ששיעור אות קטנה הוא שני קולמוסים, שהרי צריך להרחיקו מן הגג בשיעור שיהא ניכר ההפסק מרחוק, וכיצד נוכל לתלות ירך בשיעור ב' קולמוסים בריחוק ניכר מן הגג. ועוד צ"ב מש"כ האלפא ביתא (הקצר) שאין להרחיק את הנקודה מן הגג יותר משיעור קולמוס. ומשמע דעד שיעור זה כשרה, והרי אם אורך הירך הוא לכל הפחות כשיעור שני קולמוסים, הרי אם ירחיקה מן הגג כשיעור קולמוס בהכרח שהירך יורד אל מתחת לשיטה כשיעור קולמוס ותדמה לקו"ף.

ומוכח מכל זה שלדעת המשנה ברורה שיעור ירך הי"ד אפילו לכתחילה הוא קטן בהרבה משיעור קולמוס. אך אם אין בירך רק שיעור עוקץ בלבד (ציור 2) כתב השבט הלוי שהיא פסולה ולא מהני תיקון שלא כסדרן. ובמשנת הסופר (סימן ז' סעיף ו' ביאור הסופר ד"ה כשיעור יודיין) כתב ששיעור ירך הי"ד לעיכובא אפילו לדעת המשנה ברורה הוא לכל הפחות לערך כשיעור חצי קולמוס (ציור 3) וצ"ע מינא ליה הא. ובמשנת מרדכי (צורת אות י' אות א') כתב שלכתחילה יש להאריך את הירך כשיעור קולמוס כדברי המקדש מעט. ובדיעבד כתב (שם אות י"ז) שאין להקל בפחות משיעור שליש קולמוס (ציור 4) ובשעת הדחק יש להכשיר אף אם יש בה רק כשיעור רבע קולמוס בלבד (ציור 5).

ואם האריך את הירך יותר משיעור קולמוס צריך לשאול לתינוק, ובמהרש"ג (חלק א' סימן ה') כתב שגם אם הירך ארוך אך אם הוא עקום היטב לצד שמאל העיקום יכול להפקיעה מצורת ו'. אך פעמים שגם בזה צריך לשאול לתינוק ואם הירך ארוך ביותר אך תינוק לא מהני. ולדינא פסק המשנה ברורה (צורת אות י' אות י"ט) שאם הירך הוא בשיעור זה שאם היינו מיישרים אותו לא היה בו כדי שיעור ו' מרווח (ציור 6) אף שיש בו כדי הכשר ו' מועיל העיקום להוציאה מכלל ו'. אבל אם הירך ארוך יותר משיעור זה אין להכשיר. ועוד כתב שם שאם הירך ארוך קצת אך יש לה עיגול טוב בימין ראשה וגם עוקץ שמאל עב הרי אלו מוכיחים עליה קצת שהי' ולא ו'. אבל אם הי"ד צרה וארוכה צריך לשאול לתינוק ובכל כ"ה"ג יש לשאול לחכם.

1. וכבר עמד על קושיה זו החזון איש (אור"ח סימן ז').

צורות האותיות מתוך הספר מקדש מעט מהדורת 'סימא דקדושה'

בזזק

תגובות למדור "תמונות הסוגייה" מגיליון ט':

א. מחסבר לומר שהיה צריך לשאול תינוק בכה"ג. דהנה כתב הביאור הלכה בסעי' ט"ז בד"ה הפשוטות. שאם יש ספק בד' שגגו קצר שצריך להראות לתינוק. והנה כאן הרי זהו ז"י שגגו מצד שמאל ארוך יותר מנגו שבבד ימין. ואם כן דומה קצת לדלית ומחסבר שצריך להראות לתינוק. ולכן גם לגבי השאלה הראשונה ודאי שצריך לחוש לתינוק, דהנה ביאור הלכה (בסוף סעי' ט"ז) כתב לגבי רגל ה"א שאין שם אלא כשיעור א"י. שאי"צ להראות לתינוק. אבל אם הראו לתינוק והתינוק לא קראה ה"א הדין הוא שכן פוסלים. משום שכן הולכים אחר התינוק להחמיר. ולכן אפי' אם היינו אומרים שלא צריך לשאול כאן תינוק (שלא נראה כן. אלא שכן צריך לשאול תינוק) עדיין אם כן שאלנו תינוק, כן היה צריך להחמיר.

ב. לסאורה לא היה צריך לשאול לתינוק אך בכל זאת לדעת המשנה ברורה יש לחוש לדברי התינוק אבל שמעתי מהגר"י זינגס שהגר"מ פרידלנדר פסק שיש באפשרותו של מורה הוראה לבטל דברי התינוק אז ג"כ נ"ל שחכם יוכל להכשיר. אולי אפשר להציע ע"פ הוראת חכם להראות לעוד שני תינוקות שקרוב לודאי שיקראו ז' ואז להכשיר ע"פ המבואר בקטן בסיומן ו' ס"ד שאם התינוקות מחולקים הולכים אחר הרוב.

מטרת המדור היא לעורר לב המעיינים התגובות לשאלות אין מביעות את עמדת סטאמ"פ וא/או רבני סטאמ"פ.

תמונות הסוגייה

תמונות עדכניות מ'לשכת ההגהה' של סטאמ"פ

האם הנו"ן כשרה או שנשנתה לגימ"ל?

תשובות למדור זה ניתן לשלוח למייל:

s800201151@gmail.com [צ"י] בשורת הנושא 'תמונות הסוגייה'

תגובות נבחרות יפורסמו בעד"ה בגיליון הבא.

סטאמ"פ הינו ארגון ראשון מסוגו העוסק בפיקוח על מוצרי סת"ם. מוצרי הסת"ם שתחת פיקוחנו נכתבים ע"י סופרי-סטאמ"פ, עם קלף ודיו שמאשרים על ידינו, עוברים הגהה כפולה על ידי שני מגייה-סטאמ"פ ושתי הגהות מחשב, ולבסוף מאושרים ומוחתמים על ידינו. ארגון סטאמ"פ פועל ללא מטרת רווח ועומד תחת עינים הפקוחה של גדולי הרבנים בתחום הסת"ם.

אישור והחתמת מוצרי סת"ם | לשכת הגהה | הכשרת מגייהם | בית הוראה | ליווי סופרים

שעות קבלת קהל בבית ההוראה: א-ה 15:45-15:15 שמואל הנביא 90 ירושלים.

העלון מפרי עטו של מחבר הספר סימא דקדושה על המקדש מעט. הגהה: הגר' יעקב זינגס שליט"א. עיצוב: שלמה לרר חברה למיתון ופרסום בע"מ.

מספר טלפון: 1800201151 | מייל: s800201151@gmail.com

להרשמה לקבלת העלון לחץ כאן <<

